Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta, HE 166/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle saaristolaiksi

Saaristolain uudistaminen tarpeellista, keskeiset tavoitteet kannatettavia

Kuntaliitto pitää saaristolain uudistamista tarpeellisena ja kannattaa lain keskeisiä tavoitteita. Esitys ajantasaistaa sääntelyä vastaamaan kuntien, saariston ja saaristoisten alueiden muuttunutta toimintaympäristöä. On perusteltua tarkastella saariston elinvoimaa laajasti palvelujen saatavuuden, liikenneyhteyksien ja tietoliikenneyhteyksien, monipaikkaisuuden, elinkeinotoiminnan, kulttuuriperinnön, luontoarvojen sekä turvallisuuden ja varautumisen näkökulmista.

Saaristolaki ei selkeästi lisää minkään viranomaistahon, ei myöskään kuntien, velvoitteita ja kustannuksia. Siinä mielessä sitä on helppo kaikkien kannattaa. Lain suurin merkitys lienee siinä, että saaristoiset alueet ja kunnat saavat tätä kautta erityistä huomiota osakseen ja laki jo pelkällä olemassaololla muistuttaa eri viranomaisia päätöksenteossaan huomioimaan saaristoalueiden erityisolosuhteet.

Nyt väistyvä laki saariston kehityksen edistämisestä on säädetty 1980-luvun alussa, jolloin väestö- ja elinkeinorakenne sekä liikenneyhteydet myös saaristoalueilla on ollut hyvin erilainen. Saariston vakituinen asutus ja maa- ja metsätalouden merkitys työllistäjänä vähentynyt ja monet palvelut etääntyneet. Sen vastapainoksi loma-asutus ja kausiasuminen on kasvanut, siltoja on rakennettu, tietoliikenneyhteyksien tärkeys korostuu ja matkailun merkitys elinkeinona on kasvanut.

Pidämme hyvänä, että vakituisen asumisen rinnalla tunnistetaan kausiasuminen. Kausiasukkaat vahvistavat saariston elinvoimaa ja vaikuttavat palvelujen kysyntään, liikkumiseen, infrastruktuuriin ja varautumiseen.

Saaristo-olot ovat myös vahva vetovoimatekijä - saaristomäärittelmien täsmentäminen selkeyttää

Vanhan lain 9 §:ssä määritetään velvoittavasti, että: ”Valtioneuvosto määrää saaristokunniksi ne kunnat, joissa saaristo-olot ovat olennaisena esteenä kunnan kehitykselle.” Myös ehdotuksessa uuden saaristolain 4 §:ksi

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

muotoillaan, että ”Saaristokunniksi voidaan määrittää ne kunnat, joissa saaristo-olot ovat olennaisena esteenä kunnan kehitykselle.” Määrityksessä voi nähdä myös turhan kielteisen sävyn, koska saaristo-olot ovat saaristokunnille myös vetovoimatekijä ja kunnan kehityksen vauhdittaja, mikä näkyy erityisesti vapaa-ajanasutuksen ja matkailun kasvuna. Erityisesti kaupunkien läheiset saaristoalueet houkuttavat myös vakituiseen asumiseen.

Saaristomääritelmien täsmentäminen paikkatietopohjaisen saaristoluokituksen avulla lisää avoimuutta, vahvistaa tietoperustaa ja vähentää tulkinnanvaraisuutta. Toimeenpanossa on kuitenkin varmistettava, että ulko-, väli- ja sisäsaaristoa sekä saaristoisia manneralueita tarkastellaan niiden erilaiset olosuhteet tunnistaen mutta keskenään yhdenvertaisina. Päätöksenteon ja vaikutusten arvioinnin tulee perustua ajantasaiseen määrälliseen ja laadulliseen tilannekuvaan.

Saariston palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden turvaaminen vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä

Palvelujen saavutettavuus ja toimivat yhteydet ovat saaristossa asumisen ja yrittämisen perusedellytyksiä. Kuntien ja hyvinvointialueiden itsehallinto sekä mahdollisuus sovittaa palvelut paikallisiin olosuhteisiin on turvattava.

Yhteysalusliikenteen tunnistaminen välttämättömäksi peruspalveluksi sekä liikenteen varautumisvelvollisuus ovat kannatettavia. Yksityislossien ohella on tärkeää huomioida myös tiekuntien ylläpitämät lautat.

Saariston elinkeinojen edistäminen edellyttää pitkien etäisyyksien, haastavien liikenneolosuhteiden sekä kysynnän kausiluonteisuuden huomioon ottamista jo tukien ja muiden toimenpiteiden valmistelussa. Saaristopolitiikan toimeenpanon tulee olla aidosti poikkihallinnollista ja yhteen sovitettua maaseutu- ja aluepolitiikan kanssa. Myös saaristoasiain neuvottelukunnassa tulee olla riittävän vahva ja monipuolinen saaristokuntien ja saaristoisten alueiden edustus.

Kuntaliitto arvioi, että esityksen vaikutuksia on tarkasteltu laajasti ja että uudistus parantaa edellytyksiä tunnistaa saariston erityispiirteet, vahvistaa elinvoimaa sekä vaalia kulttuuriperintöä ja luontoarvoja. Jatkovalmistelussa ja toimeenpanossa on kuitenkin seurattava kunnille aiheutuvia kustannuksia ja varmistettava riittävä rahoitus silloin, kun saaristo-olosuhteet lisäävät palvelujen järjestämisen kustannuksia. Yhdenvertaisuusarvioinnissa tulee huomioida saariston lisäksi saaristoisten alueiden asukkaat suhteessa muualla mantereella asuvaan väestöön. Kuntaliitto korostaa myös, että asutut ja aktiiviset saaristoalueet ovat osa Suomen kokonaisturvallisuutta ja paikallisten asukkaiden osaaminen on tärkeä voimavara häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Saaristolaki vaikuttaa kuntien rahoitukseen tulevaisuudessa

Tällä hetkellä saaristokuntia on kahdeksan ja asukkaita niissä yhteensä noin 34 000. Varsinais-Suomessa saaristokuntia ovat Kemiönsaari, Kustavi ja Parainen, Pohjanmaalla Maalahti, Pohjois-Pohjanmaalla Hailuoto ja Etelä-Savossa Enonkoski, Puumala ja Sulkava. Laskennallisia valtionosuuksia saaristokunta-asemaan perustuen näille kunnille kohdistuu noin 16 miljoonaa euroa - 444 euroa asukasta kohti paitsi Hailuodolle kolminkertaisena, kun se tähän vuoteen saakka oli ainoa kunta, jonka kaikki asukkaat asuivat saaressa vailla kiinteää tieyhteyttä.

Saaristo-osakuntia on nyt 40, niitä on 13 maakunnassa ja valtionosuutta saaristoisuusperustein tälle kuntajoukolle kohdistuu noin 10 miljoonaa euroa. Näistä 15 kunnalla saaristo-osakuntaperusteella valtionosuutta tulee yli 20 euroa asukasta kohti, muilla vaikutus on sitä vähemmän. Väkiluvultaan suurimmasta päästä saaristo-osakunnista ovat Helsinki, Espoo, Jyväskylä ja Kuopio ja pienimpiä ovat Luhanka, Kivijärvi, Tervo ja Taivassalo.

Uuden saaristoluokituksen merkitys jää tässä vaiheessa vielä vaille konkreettisempaa sisältöä, koska hallituksen hanke kuntien peruspalvelujen valtionosuuden uudistuksesta kaatui vuosi sitten. Uusien saaristoaluemääritysten oli tarkoitus vaikuttaa myös kuntien valtionosuusjärjestelmän kautta kunnille jaettavan rahoituksen määräytymiseen.

Valtionosuusrahoituksen kokonaisuudessa puhutaan pienistä rahoista, mutta yksittäisille kunnille saaristoisuusmääritelmän uudistumisella ja sen myötä saaristoperusteisen valtionosuusrahoituksen uusjaolla voi olla huomattava merkitys. Tämä keskustelu aktivoituu varmasti siinä vaiheessa, jos valtionosuusuudistus onnistutaan joskus tulevaisuudessa tuomaan eduskuntakäsittelyyn asti.

SUOMEN KUNTALIITTO

Olli Riikonen
Erityisasiantuntija

Liite Diaesitys

Jakelu Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
Tiedoksi kirjaamo@kuntaliitto.fi